

Posudek knihy Pavola Bargára *Embodied Existence* jako habilitační práce

Knih dr. Pavola Bargára *Embodied Existence*, předložená jako habilitační práce, je pozoruhodnou prací v oboru teologické antropologie a misiologie. Každá ze šesti kapitol je bohatým zdrojem inspirace, obsahuje množství výborných myšlenek (například kapitoly, v nichž se nachází ocenění příběhu i těla, jsou pro mě osobně velmi obohacující). Propojení autorových pozorování a dílčích závěrů s několika díly současného filmového umění (jakož i několik málo odkazů k jiným uměleckým formám) je velice zdařilé a ilustrativní. Kniha je velmi přehledně členěna, logicky vystavěna, a její četba je tedy mimořádným intelektuálním požitekem. Autorovi je třeba k této knize radostně gratulovat.

Kladu si nad knihou jedinou otázku, a to, zda je možné ji doporučit jako habilitační práci. Předložit jako habilitační práci knihu, navíc vydanou v zahraniční a prestižním nakladatelství, je samozřejmě možné a velmi vítané, ale – obávám se – tato možnost je podmíněna žánrem. Kniha dr. Pavola Bargára se sice pravděpodobně prodává na knihkupeckých policích označených jako „theology“ a bezpochyby vědecký obor teologické antropologie obohatí, ale akademickým dílem vpravdě není. Je zjevně určena širší veřejnosti se zájmem o teologii a blíží se žánru eseje. Chybí v ní to, co by sice cílovou skupinu čtenářů pravděpodobně poněkud omezovalo, ale co je v akademické literatuře nezbytné: nejvíce ze všeho metodologie.

Bez metodologické kapitoly totiž předně není jasné, na koho autor navazuje a proč. Autor například často čerpá z díla Daniely Augustinové, ale zvolený žánr mu nedovoluje tuto autorku uvést a sdělit, v jakém poměru je její výzkum k autorově textu. Bez představení a zhodnocení citovaných autorů se také jejich výběr pak zdá poněkud svévolný. Citování autoři nejsou představeni v tom smyslu, čím přispěli k rozvoji oboru; čtenáři pak není známo, v čem spočívá jejich odborná autorita. Navíc, citováni jsou nejen křesťanští teologové, ale i židovský rabín – Jonathan Sacks, – a i tuto skutečnost by bylo dobré vysvětlit. S autorem sdílím jeho obdiv k českému teologovi Milanu Balabánovi, ale opět mi není jasné, proč je uváděn zrovna on, když některé jeho citované myšlenky mají souvislost s dílem Jana Hellera a snad i Slavomila Daňka, nebo dokonce z díla těchto teologů vycházejí.

Jako ten, kdo má k filmové vědě profesně velmi daleko, bych v akademické práci podobně ocenil informaci, jaké kritérium autor zvolil pro výběr filmů. Tuto otázku činí ještě naléhavější velký žánrový a časový (1979–2019) rozptyl diskutovaných děl. Jako čtenář akademické práce bych musel ptát, co oprávnňuje autora odvozovat z tohoto malého vzorku současného umění něco relevantního pro pochopení situace dnešního člověka. Samozřejmě jako čtenář teologicky zaměřené eseje bez váhání přijmu, že uvedená umělecká díla velmi zdařile ilustrují autorovy myšlenky a přesvědčení. I zde tedy narážíme na žánrovou vhodnost předložené habilitační práce. Podobně postrádám informaci (alespoň v případech, kdy by to bylo možné), jaký je poměr autorovy interpretace k umělcově záměru. Například u filmu *Sněhurka* se mi tato informace (anebo alespoň diskuse o tomto poměru) zdá důležitá.

Akademická práce by také měla – podle mého názoru – definovat pojmy a přesně zacházet s nimi i s veškerými údaji a tvrzeními. Očekával bych, že v habilitační práci bude přesně vysvětlen ústřední pojem „embodied existence“; „existence“ je navíc filosofický

pojmem, s jehož významným dědictvím by se autor měl vyrovnat. A teolog by měl také stanovit poměr těchto pojmů ke klasickému (a antropologicky klíčovému) teologickému pojmu „duše“. Ano, ze strany 21 se zdá, že „embodied existence“ je jednota duše, ducha a těla, ale mělo by to být – podle mého názoru – deklarováno a argumentačně podloženo. Postrádám také diskusi o dalších pojmech, a to alespoň v tom rozsahu, jaký je u pojmu „imagination“ na s. 56.

Za příklad nejasnosti v údajích a pojmech volím tvrzení ze strany 42: „...wounded and traumatized people very frequently have a tendency to regress to different kinds of isolation, including psychological, social, and spiritual but also political. One of the underlying reasons for this is that woundedness erodes basic trust in oneself and others, preventing one from flourishing. Furthermore, it leaves a significant mark on human bodies.“ Nad akademickým textem se musím ptát, jakými studii je toto tvrzení prokázáno a co přesně je myšleno pojmem „woundedness“. Takto nemohu jinak než podezírat autora, že se jedná o obecné vyjádření jeho postoje a zkušenosti, které je skvělé pro esej, ale – nemohu si pomoci – není dostatečné v akademickém textu.

V poezii, kázání, eseji i jiných žánrech je oceňováno kreativní a imaginativní naplnění pojmů různými významy, ale v akademickém textu nezbyvá než se ptát, co přesně autor myslí například „vyhnáním z ráje“ v tvrzení inspirovaném Balabánem na straně 87: „If the humans were not driven out of the garden of Eden, they would still “dabble” in their “almost-godhood,” thus being unable to pursue their calling in this world. Human embodied existence would thus remain devoid its meaning; the human would be truly lost.“ Jako možnost se nabízí dosadit do tohoto kontextu vysvětlení „pádu“ Johna Zizioulase ze strany 58, ale jisté to není.

Jako čtenáře habilitační práce mě podobně znejistuje často opakovaný výraz „kin-dom“. Snad chápu vynikající slovní hříčku (ostatně není v textu jediná a i další jsou velmi inspirativní). Vysvětlení tohoto pojmu naštěstí najdeme na stranách 56–57, ale ještě bych ocenil diskusi, zda je opravdu přijatelné nahradit biblicky klíčový a teologicky zatížený pojem „království“, který se pravda příliš nehodí do současného myšlení, jiným pojmem, jakkoli inspirativním a vtipným. Váhám, zda je skutečně přijatelné opustit v akademické práci „obnošený“ termín a bez hlubšího odůvodnění ho nahradit jiným.

Knihu Pavla Bargára jsem už v úvodním odstavci chválil i za to, jak hladce její jednotlivé části a výklady na sebe navazují, jak je její struktura „čistá“ (velmi přehledná) a jak je celkově čtenářsky přívětivá. Knihu ale vnímám jako snad až příliš bezproblémovou a zdá se mi, že si klade málo otázek. Například u tvrzení, že „člověk je společenství muže a ženy“ (strana 82), zůstává pro mě nezodpovězena otázka, jak je to s člověkem bez partnera nebo žijícím v homosexuální partnerství. Snad až příliš optimisticky je chápána transformace a možná se neptám sám, jak je to třeba s aktuálním a rozšířeným jevem metanoie ke konspiracismu. Jistá diskuse je aspoň otevřena až na stranách 144 a 145 a na závěrečné straně 152. Odpověď na otázku určité „dark side“ u imaginace je alespoň naznačena na stranách 59 a 60.

Snad až příliš hladké a ponechávající stranou otázky se mi zdá označení patriarchalismu a kastismu jako ideologií, popírajících život („life-denying ideologies“). Je samozřejmě otázka, jak rozumět pojmu „ideologie“, ale kastismus ideologií pravděpodobně není. A

dále: patriarchalismus fungoval v dějinách lidstva tisíce let a kastismus je nejsilnější v zemi s rychle vzrůstajícím počtem obyvatelstva. To vzbuzuje otázku, co je vlastně přesně myšleno oním „life-denying“. Ale mnohem důležitější je, zda je opravdu vhodné v akademické práci několika větami odepsat tradice, které se – navzdory tomu, co o nich soudíme dnes – v historii osvědčily? Na tomto místě bych rád uvedl své přesvědčení, že odborná práce na takové téma by také měla obsahovat reflexi autorova hodnotového žebříčku. Místy se zdá, že tento žebříček absolutizuje a že si nepřipouští jeho dobovou a společenskou podmíněnost. Takovou reflexi považuji za velmi potřebnou, protože obraz Boha a obraz člověka, které autor předkládá, se zdají být poněkud vzdáleny od Písma i od tradice a modelovány právě tímto žebříčkem. Jiným příkladem, který podle mého názoru tento můj návrh podpírá, je hostina, chápaná – opět snad příliš bezproblémově – jako inkluzivní obraz (strana 145). Mému čtení a porozumění Nového zákona to zcela neodpovídá. Podobně se mi zdá, že z biblických textů ani z tradice nevyplývá, že „inkluzie představuje zásadní rys Boží vlády“ (strana 145). Pavol Bargár toto přímočaré tvrzení dokumentu Světové rady církví přejímá a nechává ho bez komentáře.

Tak jako knize chybí metodologie (v daném žánru je to pochopitelné), chybí jí i deklarace cíle práce a odborný závěr, který by shrnul, čeho bylo dosaženo, kam práce posouvá dosavadní bádání apod.

Můj závěr je tento: protože si nejsem jist, jak široký je žánrový rozsah pro habilitační práce v současném úzu naší univerzity, ponechávám rozhodnutí o přijatelnosti vynikající knihy Pavola Bargára na výsledku rozhovoru v habilitační komisi. Jeho věci by v tomto rozhovoru jistě prospělo, kdyby dr. Bargár prokázal odpovídající metodologické zakotvení své knihy ve své habilitační přednášce.

19. září 2023

Doc. Zdeněk Vojtíšek